

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1134/1, донетом на седници одржаној дана 26.04.2023., Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **Весне Алексић** под насловом „**УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА**”, урађену под менторским руковођењем проф. др **Јулијане Вучо**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Проф. др Јулијана Вучо

Звање: редовна професорка

Ужа научна област: Италијански језик

Датум избора у звање: 14. јул 2010.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду, Филолошки факултет. У пензији од 1.10.2021.

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Проф. др Јелена Филиповић

Звање: редовна професорка

Ужа научна област: Хиспанска лингвистика и Социolingвистика

Датум избора у звање: 30. децембар 2010.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду, Филолошки факултет

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Проф. др Ана Јовановић

Звање: ванредна професорка

Ужа научна област: Шпански језик

Датум избора у звање: 21. септембар 2021.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду, Филолошки факултет

4. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Проф. др Ана Вујовић

Звање: редовна професорка

Ужа научна област: Француски језик и књижевност

Датум избора у звање: 18. јун 2014.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду, Учитељски факултет

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Весна, Владимир, Алексић
Датум и место рођења:	18. 11. 1982, Крагујевац
Наслов мастер рада:	/
Датум одбране мастер рада:	/
Установа где је одбрањен мастер рад:	/
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	/

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Алексић, В. (2014). Васпитно-педагошка функција уџбеника страног језика – укључивање ученика у релевантне интелектуалне активности. У: др М. Ковачевић и Ј. Петковић (приредили), *Савремена проучавања језика и књижевности* 5/1 (стр. 467-477). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу.

2. Алексић, В. (2022). Интегрисање метакогнитивних стратегија у макроструктуру уџбеника страног језика. *Живи језици*, 42/1, 135-156.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У
МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА**

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Главни циљ рада кандидаткиње Весне Алексић је анализа заступљености метакогнитивних стратегија у уџбеницима за учење француског као страног језика.

На основу анализе одабраног корпуса утврдиће које метакогнитивне стратегије су укључене, у ком облику, колико учестало и да ли су интегрисане на такав начин да у потпуности врше своју метакогнитивну функцију. Такође, утврдиће се да ли аутори изричито инсистирају на употреби метакогнитивних стратегија, да ли експлицитно упућују ученике на усвајање, употребу и ширење репертоара метакогнитивних стратегија или су оне имплицитно укључене у макроструктуру уџбеника. Циљ рада је и да утврди елементе макроструктуре уџбеника у које су метакогнитивне стратегије интегрисане, на који начин и колико учестало.

Кандидаткиња је начинила преглед метакогнитивних стратегија, одредила оне које је могуће укључити у макроструктуру уџбеника и које могу вршити своју метакогнитивну функцију самостално, без укључивања наставника у процес њиховог усвајања.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Усвајање и употреба метакогнитивних стратегија има велики значај у настави страних језика, будући да доприноси бољем развоју језичких активности и развоју интелектуалних активности и организационих вештина.

2. Употреба метакогнитивних стратегија доприноси вишем нивоу стручности, ствара услове за самостални рад и целоживотно учење код ученика. Како би се остварило усвајање, развој и употреба потпуног спектра метакогнитивних стратегија, од велике важности је укључити их у уџбеник страног језика, јер једино на тај начин ученику је омогућен континуирани рад (у школи и код куће) који га води ка оптималном активирању личних интелектуалних капацитета.

3. Метакогнитивне стратегије нису заступљене у уџбеницима за учење француског језика као страног у довољној мери, нити су експлицитно наглашене, а њихова употреба детаљно појашњена.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторски рад „УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА” кандидаткиње Весне Алексић има 235 страна. Рад је састављен из 7 делова.

Први део чини увод са уводним напоменама.

Други део обухвата метакогницију где се дефинишу основни појмови као што су саморегулативно учење, стратегије са њиховом класификацијом кроз поделу на добре/лоше ученике, на свесно и несвесно, повезаност стратегија и метода за учење језика, повезаност раних теорија са теоријом учења другог језика и подела стратегија, савремене дефиниције и класификације стратегија и њихова примена у настави страних језика као и савремене тенденције повезивања стратегија за учење језика са саморегулативним учењем. Затим се бави поделом стратегија и моделима за учење другог језика базираним на стратегијама, моделима за учење језика заснованим на давању инструкција, моделом за давање инструкција заснованим на садржају, моделом за учење језика заснованим на увежбавању стратегија, метакогнитивним стратегијама, класификацијом метакогнитивних стратегија, применом метакогнитивних стратегија на језичке вештине и проценом могућности имплементирања метакогнитивних стратегија у уџбеник страног језика.

Трећи део рада посвећен је позиционирању теоријских знања везаних за уџбеник страног језика, учење и психологију ученика, врсте учења, психологију детета, повезаност психолошких узрасних карактеристика и структуре уџбеника, дефиницију и опште одреднице савременог уџбеника, функције уџбеника и принципе израде савременог уџбеника, организацију грађе у уџбенику, функцију самообразовања, развој критичког мишљења, интерактивну функцију уџбеника, функцију самоевалуације, метакогнитивну функцију, повезаност стратегија са наведеним функцијама уџбеника, структуру уџбеника, структуру уџбеника и врсте текста структурисање уџбеника према француској дидактичкој школи, структурисање уџбеника према руској дидактичкој школи, структурисање уџбеника према нашој методичкој школи, макроструктури, месту текстова, питања и задатака, инструкција, апаратуре оријентације, предговора, упутстава за коришћење уџбеника, садржаја, садржаја на почетку целине, модула, улазних колоквијум, одељака „Научимо да учимо“, повратних информација, „Не разумем“ рубрика, закључака, прегледа градива, регистра или индекса, додатних материјала, речника, Чек-листе, одељка за самоевалуацију.

Четврти део докторског рада кандидаткиње Весне Алексић бави се уочавањем и мерењем метакогнитивних стратегија у уџбеницима страног језика, мерним инструментом, структуром упитника, питањима која се односе на аутора уџбеника, на макроструктуру уџбеника, на интегрисање метакогнитивних стратегија у опште принципе израде уџбеника, питањима која се односе конкретно на структурне елементе у уџбенику који доприносе усвајању и употреби метакогнитивних стратегија.

Пети део рада описује методологију и корпус истраживања (37 уџбеника француског језика) као и анализу корпуса и напоредну анализу корпуса.

Шести део рада садржи закључак рада.

Следи му седми део са литературом од око 400 одредница.

У осмом делу су прилози.

У теоријском делу рада понуђен је осврт на стратегије за учење језика, приказане су дефиниције, историја настанка и поделе; истакнута је њихова условљеност методама за учење језика; указало на њихов значај у настави страних језика, ослањајући се на релевантне изворе из ових области: (Flavell, 1979; O'Malley, Chamot & Walker, 1987; Oxford i Crookall, 1989; Chamot i Kupper, 1989; Oxford, 1990; Van Zila Tamsen, 1996; Lessard-Clouston, 1997; Cohen, 1995, 1996, 2003; Wenden, 1987, 1998; Griffiths i Parr, 2001; Ellis, 2003; Livingston, 2003; Anderson, 2002, 2005; Chamot, 2004, 2005; Macaro, 2006; Rubin, Chamot, Harris i Anderson, 2007; Selinker i Gass, 2008; Wong i Nunan, 2011; Gumartifa & Agustiani, 2020; Ranjan & Philominraj, 2020; Ahmad, Mohammad & Yaad, 2022; Alrashidi, 2022; Kashefian-Naeeni & Maarof, 2022). Истражено је и поље сличне тематике у вези са саморегулативним учењем (СРЈ), разјашњена разлика у употреби терминологије (посебно у вези са употребом термина „метакогниција“), будући да СРЈ припада когнитивној психологији. И овде су консултовани ставови водећих аутора из ове области (Boekarts, 1996, 1997, 1999, 2002; Boekaerts and Corno, 2005; Boekaerts and Cascallar, 2006; Zimmerman, 1990, 2000; Cleary and Zimmerman, 2004; Bandura 1996, 2000; Schunk, 2003; Zumbunn, Tadlock & Roberts, 2011; Panadero, 2017; Choi i dr., 2018; Zhou i Wei, 2018; Wong i dr., 2019; Zhang i Zhang, 2019; Musso i dr., 2019; Conde Gafaro, 2022), Oxford, 2017; Erdogan, 2018).

Размотрена су теоријска знања из области теорије уџбеника страног језика, истражили значајне дидактичке школе, француску, руску и нашу (Zuev, 1988; Trnavac 1999; Ђорђевић 1999; Vučo, 2000; Končarević 1997, 2002, 2006, 2008; Cordier-Gauthier, 2002; Ivić, Pešikan i Antić, 2008; Suquet & Antonova, 2011; Paprić, 2012; Constantinescu, 2016; Pitar, 2016; Tareva, Schepilova & Tarev, 2017; Itmeizeh & Hassan, 2020; Mamadaliev i dr., 2020; Almazova i dr., 2021; Crowley, 2022). Такође, (Vučenov, 1961; Ivić, 1984; Zuev, 1988; Pešić, 1998; Kocić, 2001; Plut, 2003; Končarević, 2002, 2006, 2008; Kovačević, 2007, 2009; Žiropađa, 2008; Ivić, Pešikan i Antić, 2008; Vujović, 2009; Lopera Medina, 2015; Reed & Michaud, 2015; Bassett, 2016; Nieto-Márquez, Baldominos & Pérez-Nieto, 2020; Kupriyanov i dr., 2021; Aleksić, 2022).

Веома широка теоријска знања кандидаткиња Алексић је применила у наставку рада, у спроведеном истраживању на корпусу уџбеника француског језика.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Анализом корпуса кандидаткиња је дошла до закључака које износимо у наставку. Ниједан, од укупно 37 анализираних уџбеника, не заснива учење језика на употреби метакогнитивних стратегија, а аутори не говоре експлицитно о усвајању, употреби или проширивању репертоара метакогнитивних стратегија. Аутори не подстичу експлицитно ученике на самосталност у раду, самопроцену или самоевалуацију, развој организационих вештина, критичког мишљења или других базичних интелектуалних активности.

Сви анализирани уџбеници засновани су на доследној и стабилној структури – како целокупног уџбеника, тако и лекције, али и на нивоу уџбеника за све четири године. Метакогнитивне стратегије нису заступљене у подједнакој мери у уџбеницима. Уџбеници старије генерације (од 1956. до 1996. године) поседују мањи број метакогнитивних стратегија, док се ширење ових стратегија уочава након 2000. године. Кандидаткиња Алексић је учила и да анализирани уџбеници домаћих аутора садрже мањи број метакогнитивних стратегија, у односу на анализирани уџбеници страних аутора.

Анализом уочених метакогнитивних стратегија уочава се да све стратегије нису равноправно заступљене. Најприсутније су оне које се баве центрирањем сопственог учења (надгледање и повезивање материјала са претходно наученим, посвећивање пажње), док су мање заступљене оне које се баве уређивањем и планирањем сопственог учења. Стратегије које се баве евалуирањем сопственог учења (самонадгледање, самоевалуација) нису довољно заступљене. Метакогнитивне стратегије укључују се веома доследно у уџбенике, на готово идентичан начин (ако посматрамо све уџбенике који припадају истој методи), што онемогућава примену свих могућности које та стратегија носи. У свим анализираним уџбеницима, питања и задаци су бројни, разноврсни, пажљиво и детаљно урађени и доследно прате структуру садржаја. Приликом израде питања и задатака, недовољно пажње посвећује се повратним информацијама које би ученику омогућиле самонадгледање и самоевалуацију. Резултати истраживања говоре и о томе да су налози и инструкције заступљени у анализираним уџбеницима систематични, јасни, врше основну функцију прецизног преношења поруке. Налози и инструкције својом формулацијом, редоследом или организацијом врше подстицај интелектуалних активности, успостављају дијалог између ученика и учила, подстичу опажајно размишљање. Разматрајући тон обраћања ученицима, докторандкиња Весна Алексић је учила помаке у уџбеничкој литератури у историјском смислу, да средином прошлог века није придавана пажња личности ученика, нити су у обзир узимане интелектуалне могућности или афинитети ученика, док се од деведесетих година прошлог века уочава промена у том смислу да се више пажње придаје карактеристикама условљеним узрастом, личности ученика, његовим/њеним могућностима и личним афинитетима. По процени кандидаткиње Алексић, налози и инструкције, иако се не баве експлицитно метакогнитивним стратегијама, врше значајну метакогнитивну функцију. Иако се задовољавајући број елемената апаратуре оријентације појављује у анализираним уџбеницима, уочено је да нису увек адекватно формулисани и да не врше метакогнитивну функцију.

Научни допринос кандидаткиње Весне Алексић јесте пре свега њен искорак у чињеници да се упустила у тему која до сада код нас није истраживана у области учења и наставе страних, а посебно француског језика. Изучила је теоријске основе проблема, определила се за одговарајући теоријски оквир и одабрала елементе које ће посматрати. Организовала је инструментаријум који је сада већ неизбежан оквир за даља истраживања о метакогнитивним стратегијама у настави страних језика.

Успоставила је низ препорука за истраживаче и ауторе који се баве уџбеницима страних језика којима је и потврдила постављене хипотезе: употреба метакогнитивних стратегија приликом учења страних језика доприноси развоју фундаменталних интелектуалних вештина,

планирања, постављања циљeva и других организационих вештина, умења рада са књигом, итд, те је стога од изузетног значаја да метакогнитивне стратегије буду интегрисане у уџбеник страног језика; метакогнитивне стратегије нису заступљене у уџбеницима за учење француског језика као страног у довољној мери, нити су експлицитно наглашене.

Препоручује се и укључивање структурних елемената (предговора, упутства за употребу, реч аутора и сл.) у којима се аутор директно обраћа ученицима указујући им на постојање метакогнитивних стратегија, начине усвајања и употребе, значај и могућност трансфера стечених вештина и знања на друге стране језике и друге предмете које уче.

Резултати истраживања показали су да је доследна и чврста структура уџбеника од изузетног значаја у процесу учења страног језика, да омогућава ученику препознавање елемената структуре, усвајање њихове намене и функције, уочавање и усвајање оптималних принципа рада са њима, што олакшава процес проналажења неопходних елемената структуре, у нелинеарној употреби уџбеника, сналажењу у структури уџбеника и у структури наставног градива. Препоручује се организовање наставног градива кроз модуле са доследном структуром, што омогућава креирање спиралне прогресије градива (лексике, граматике, фонетике, цивилизацијских и културолошких елемената), уз одговарајуће елементе апаратуре оријентације. Препорука је да аутори уџбеника настоје да укључене елементе апаратуре оријентације учине мултифункционалним, вршећи и метакогнитивну функцију.

Препоручује се да се укључе све постојеће метакогнитивне стратегије у уџбеник страног језика, јер свака од њих доприноси другачијим аспектима учења језика и глобално и локално, што захтева и измене начина рада у ширем смислу, детаљно и прецизно разрађено и приказано на конкретним примерима. Имплементација стратегија треба да буде континуирана кроз цео уџбеник, али и да постоји спирална прогресија, треба их укључивати увек на различите начине, кроз различите примере како би се избегла једноличност и једностраност у њиховом усвајању.

Приликом формулисања питања и задатака, неопходно је водити рачуна о томе да буду бројни, да су усклађени са структуром градива, да садрже градицију и прате спиралну прогресију, да буду прецизни и јасни, да нису псеудоактивирајући или квазиактивирајући и да подстичу развој фундаменталних интелектуалних активности, да питања и задаци треба да садрже повратну информацију која ће ученику омогућити проверу тачности задатака, упутити га на страницу или област коју треба поновити у случају потешкоћа у раду.

Налози и инструкције треба да буду јасни, сажети и да прецизно указују ученику на његова задужења, да их одликује систематичност и да врше своју основну функцију давања упутства, да налози буду писани благонаклоним и пријемчивим тоном који доприноси стварању дијалога између ученика и учила, што води развијању емотивног односа између ученика и књиге, али и наставног предмета. Одговарајућим распоредом и организацијом треба да врше подстицај интелектуалних активности (анализе, синтезе, индукције, дедукције, критичког мишљења), да указују ученицима на различите моделе когнитивног и метакогнитивног рада.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА**“ аутора **Весне Алексић**, констатовано је да утврђено подударање текста износи 9%.

Овај степен подударности последица је пре свега прилежног рада кандидаткиње на адекватном навођењу извора. Мали проценат подударања јавља се због наведених личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, тзв. општих места и података, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА“ кандидата Весне Алексић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „УКЉУЧИВАЊЕ МЕТАКОГНИТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ЗА УЧЕЊЕ У МАКРОСТРУКТУРУ УЏБЕНИКА СТРАНОГ (ФРАНЦУСКОГ) ЈЕЗИКА“, коју је урадио кандидат Весна Алексић под менторством др Јулијане Вучо и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
Проф. др Јлијана Вучо
чланица Комисије

2. _____
Проф. др Јелена Филиповић
чланица Комисије

3. _____
Проф. др Ана Јовановић
чланица Комисије

4. _____
Проф. др Ана Вујовић
чланица Комисије